

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА: НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД

STATE REGULATION OF MACROECONOMIC ENVIRONMENT: NATIONAL AND INTERNATIONAL ASPECTS

УДК 330.341

Папаїка О.О.

д.е.н., професор,
головний науковий співробітник
відділу макроекономіки та державного
управління
Причорноморський науково-дослідний
інститут економіки та інновацій

Процес державного регулювання макроекономічного середовища країни – це визначення напрямів упорядкованого розвитку сегментних складників національної економіки з метою досягнення збалансованості та пропорційності в її розвитку. У статті проаналізовані національні та міжнародні аспекти державного регулювання макроекономічного середовища.

Ключові слова: державне регулювання економіки, макроекономічне середовище, національна економіка, розвиток.

Процесс государственного регулирования макроэкономической среды страны – это определение направлений упорядоченного развития сегментных составляющих национальной экономики с целью достижения сбалансированности и пропорциональности

в ее развитии. В статье проанализированы национальные и международные аспекты государственного регулирования макроэкономической среды.

Ключевые слова: государственное регулирование экономики, макроэкономическая среда, национальная экономика, развитие.

The process of state regulation of the macroeconomic environment of the country is the definition of orderly lines segment components of the national economy to achieve balance and proportionality in its development. The article analyzed the domestic and international aspects of state regulation of the macroeconomic environment.

Key words: government regulation of the economy, macroeconomic environment, national economy, development.

Постановка проблеми. Державне регулювання національної економіки – це система заходів задля здійснення підтримуючої, компенсаційної та регулюючої діяльності держави, спрямованої на створення нормальних умов ефективного функціонування ринку та вирішення складних соціально-економічних проблем розвитку національної економіки і всього суспільства [1].

Процес державного регулювання макроекономічного середовища країни включає в себе: інституційну державну підтримку макроекономічного середовища; забезпечення створення ринкового інфраструктурного простору; формування конкурентного внутрішнього середовища; регламентацію фінансових, економічних та соціальних відносин у макроекономічному середовищі; орга-

нізаційну структуру управління, здатну розробляти доцільні принципи і норми поведінки суб'єктів макроекономічного середовища, у тому числі контроль за їх дотриманням; зрівноважування недоліків або негативних наслідків функціонування національного ринкового простору шляхом проведення відповідних компенсаційних дій; формування концепції та політики структурних перетворень, що відповідає прогресивному розвитку макроекономічного середовища та його сегментів; визначення фінансово-економічних та соціальних механізмів побудови прогресивної структурної моделі національного макроекономічного середовища в умовах сьогодення та інше.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Національна економічна теорія державного регулювання макроекономічного середовища країни виходить з об'єктивності цього процесу. Об'єктивність зумовлена відповідними аспектами. Ключові аспекти державного регулювання економіки вивчали автори [6; 9; 11; 14–19]. Проте подальшого вивчення потребують національні та міжнародні аспекти державного регулювання макроекономічного середовища.

Виклад основних результатів дослідження. В умовах сьогодення держава є забезпечуючим інститутом ринкової моделі господарювання. У міжнародному просторі практика розвитку всіх провідних країн світу (США, Японія, Німеччина, Великобританія, Франція, Китай та інші) свідчить про нездатність ринкового механізму повною мірою виконувати функції регулятора макроекономічного середовища в інтересах всього суспільства. Вирішення загальногосподарських, галузевих криз, безробіття, порушень у фінансово-грошовому обігу, а також потреба у фінансуванні сегментних складників національної економіки, низькорентабельних з погляду приватного капіталу, але необхідних для повноцінного відтворення в національних масштабах, вимагають активного державного регулюючого впливу на національне макроекономічне середовище. Але необхідно пам'ятати, що для ринкового механізму характерні риси саморегулювання або самонастроювання структур під впливом попиту і пропозиції, ціноутворення і конкуренції. Ринковий механізм спонукає до припинення неефективної господарської діяльності та сприяє перенаправленню ресурсів у ті сегменти макроекономічного середовища, які є найбільш прибутковими, і тим самим сприяє раціональному використанню ресурсів. З практичного досвіду відомо, що ринковий механізм активізує підприємницьку діяльність суб'єктів макроекономічного середовища та забезпечує формування виваженої організації бізнесу з урахуванням стратегічного розвитку. Розвиток національної економіки є одним із пріоритетних завдань у трансформаційних умовах нашої країни. Згідно зі Стратегією сталого роз-

витку «Україна – 2020» [2]: вектор розвитку – це забезпечення сталого розвитку нашої держави, проведення структурних та необхідних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя українського суспільства. Наша країна має стати державою із сильною економікою та з передовими інноваціями. Для цього передусім необхідно відновити макроекономічну стабільність, забезпечити стійке зростання економіки екологічно невиснажливим засобом, створити сприятливі умови для ведення господарської діяльності та прозору податкову політику.

Поряд з об'єктивною важливістю державного регулювання сегментного складника національного макроекономічного середовища необхідно враховувати також те, що держава здатна та зобов'язана здійснювати цей процес. В умовах сьогодення, для цього є цілком певне правове, політичне, фінансове, економічне та соціальне підґрунтя.

Держава володіє достатніми ресурсами для впливу на макроекономічне середовище країни, вона є носієм законодавчої та адміністративної влади, має необхідну міцність. Зазначені аспекти надають можливість системно, цілеспрямовано і різноманітно втручатися у сегментний складник національного макроекономічного середовища у потрібному руслі.

Державне регулювання сегментного складника національного макроекономічного середовища повинно будуватися з урахуванням методологічних аспектів. Необхідно відмітити, що таке регулювання відбувається у системі державного управління національної економіки та має спільні з ним властивості. У практичній площині ця теоретична посилка проявляється у тому, що державна сегментна економічна політика повинна бути вбудована в довгострокову стратегічну національну економічну політику країни. Сегментні структурні перетворення повинні бути спрямовані на забезпечення такої моделі сегментної структури макроекономічного середовища країни, яка забезпечить реалізацію потенційних можливостей динамічного зростання національної економіки з метою забезпечення послідовного підвищення рівня життя населення країни, ефективного відтворення і модернізації економіки, утому числі за рахунок інноваційного складника.

Зміст державного регулювання сегментного складника національного макроекономічного середовища визначається його роллю у фінансово-економічному та соціальному розвитку України. Роль державного регулювання полягає у створенні визначених умов, які забезпечать прогресивний розвиток як самої сегментної структури макроекономічного середовища, так і макроекономічної системи. Відстоюючи насамперед інтереси суспільства загалом, система державного управ-

ління у взаємодії з ринковим середовищем за допомогою сегментних структурних перетворень підтримує і стимулює національний суспільний розвиток в умовах глобалізації.

Необхідно відмітити, що зміст державного регулювання сегментного складника національного макроекономічного середовища розкривають його загальні функції: формування, затвердження та моніторинг за виконанням сегментних структурних пріоритетів макроекономічної політики; інституційне забезпечення ефективного функціонування ринкового простору у макроекономічному середовищі країни; вирішення сегментних структурних проблем розвитку національного макроекономічного середовища, які ринковий механізм не вирішує; сегментне регулювання економічних та соціальних відносин з метою вирішення певних завдань.

Необхідно відмітити, що базовою функцією держави є законодавча функція, яка полягає у формуванні системи економічних, соціальних, організаційних, господарських та інших законів, які створюють певні правові засади функціонування ринкового простору у національному макроекономічному середовищі.

Важливою функцією державного регулювання сегментного складника національного макроекономічного середовища є стратегічне сегментне макроекономічне і міжгалузеве моделювання динаміки і структури макроекономічного середовища з метою обґрунтування оптимального варіанту структурних сегментних економічних та соціальних пропорцій.

Реалізація функцій регулювання забезпечується вирішенням виокремлених завдань державного регулювання сегментного складника національного макроекономічного середовища, які відображають систему пріоритетів сегментної структурної політики держави у поточному періоді та у майбутньому. Основними завданнями можуть бути: удосконалення сегментної структури національного макроекономічного середовища; вирівнювання сукупного попиту та сукупної пропозиції у національному макроекономічному середовищі; економічне стимулювання розвитку експортно-орієнтованої діяльності суб'єктів національного макроекономічного середовища; підтримка базових галузей промисловості; забезпечення оптимального поєднання поточних і стратегічних напрямів розвитку національного макроекономічного середовища та інші.

В умовах трансформаційних змін істотною значущість у системі державного регулювання сегментного складника національного макроекономічного середовища має процесний підхід. У контексті цього підходу регулювання розглядається як послідовна цілеспрямована комплексна діяльність з оптимізації сегментного складника наці-

онального макроекономічного середовища та її основних пропорцій з урахуванням економічного та соціального розвитку країни.

У національному макроекономічному середовищі державне регулювання здійснюється адміністративними та економічними методами.

Адміністративні методи виокремлюються на економічні, соціальні та правові.

Основні прогностичні показники економічного та соціального розвитку України на 2016–2019 роки розроблені Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та схвалені відповідними постановами Кабінету Міністрів України [3, 4]. Основні прогностичні макропоказники можуть постійно уточнюватися на основі зміни соціально-економічної ситуації, а також припущень прогнозу з урахуванням внутрішніх та зовнішніх ризиків.

Макропрогноз сегментного структурного розвитку національного макроекономічного середовища повинен бути не тільки гранично вивіреним, але і науково обґрунтованим. Масштаб і сегментна структура державного сектору національного макроекономічного середовища створюють основу для державного інституційного підприємництва. Державне інституційне підприємництво полягає в активній участі державних інститутів у господарській діяльності. Зазначена діяльність здійснюється з метою створення тих суспільних благ, у створенні яких не зацікавлений приватний сектор макроекономічного середовища.

Державне інституційне підприємництво має свій особливий стратегічний потенціал, мета якого полягає не в збільшенні прибутку, а в збільшенні суспільного добробуту у національному макроекономічному середовищі, тобто поряд з економічними завданнями ставлять ще соціальні.

Основними завданнями державного інституційного підприємництва, на наш погляд, є: забезпечення стійкості економічного розвитку у національному макроекономічному середовищі; підтримка соціальної рівноваги; згладжування циклічних коливань та диспропорцій; забезпечення стратегічної сегментної структурної перебудови у національному макроекономічному середовищі; підтримка конкурентного середовища; формування кадрового потенціалу; децентралізаційний вплив на сегментну складову національного макроекономічного середовища; підтримка та стимулювання інвестиційно-інноваційного процесу у макросередовищі.

Державне інституційне підприємництво, як форма державного регулювання сегментного складника макроекономічного середовища, використовується з метою підтримки недостатньо рентабельних суб'єктів макросередовища, але є стратегічними для національної громади.

Сучасною, з позиції глобалізації, організаційно-правовою формою господарських одиниць, які

перебувають у державній власності, є державні корпорації. Корпоративними є кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі господарського товариства, а також інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб [7].

Економічною основою діяльності державних корпорацій є власний капітал, утворений за рахунок державного інвестування, акціонерного капіталу і прибутку, та позиковий капітал у формі кредитів або позик. Необхідно зазначити, що розміри позикових коштів зазвичай регулюються державою, що знижує можливість маневрування фінансовими ресурсами суб'єкта державного управління. На кількісні та якісні параметри економічної ефективності діяльності державних корпорацій значно впливає реалізація виробленої продукції (робіт, послуг) з регламентованим державним ціноутворенням.

В останні роки, особливо 2014–2017 рр., процес створення державних корпорацій значно активізувався і вимагає до себе більш пильної уваги. На рівні Кабінету Міністрів України затверджено перелік підприємств державного сектору економіки, які мають найбільші за розміром активи [7].

Пошук оптимальної моделі державного регулювання сегментного складника макроекономічного середовища передбачає можливість застосування у цій сфері досвід країн із розвинутою ринковою економікою. Дослідження досвіду міжнародного середовища регулювання сегментного складника макроекономічного середовища дав змогу виявити низку істотних особливостей.

Базовими принципами централізованого керівництва в європейських країнах є створення державними інституціями для регулювання відповідних правил для суб'єктів господарювання, які спонукають їх здійснювати свою діяльність у бажаних напрямках для розвитку макроекономічного середовища.

У США змішана економіка називається змішаним капіталізмом, у Німеччині – соціальним ринковим господарством [9].

Таким чином, змішані економіки у міжнародному просторі мають специфічні особливості у кількісному та якісному впливі державних інституцій на фінансово-економічні та соціальні процеси у макроекономічному середовищі.

Національна економіка України має ознаки змішаної, що спонукає враховувати ці аспекти в системі державного регулювання сегментного складника макроекономічного середовища. У період 2014–2017 рр. національна економічна система може бути охарактеризована як економіка з ринковим середовищем, але у деяких сегментах проявляється значне зосередження за державними інституціями.

У міжнародному просторі чітко виявилися сучасні підходи у державному регулюванні ринкового середовища: макроекономічне регулювання, засноване на податково-бюджетному і фінансовому інструментарії, та політика індустріалізації, яка спрямована на сегментну перебудову макроекономічного середовища.

Європейські країни сформували засоби стимулювання ринкових підприємств (венчурного бізнесу), які працюють на найновіших напрямках науково-технічного прогресу шляхом безпосереднього виділення державних кредитів, зниження оподаткування на біржові доходи, надання державних гарантій. Особливістю сучасного західноєвропейського ринку є інтеграція і перехід від внутрішньодержавного до міждержавного його регулювання. І на національному і на міждержавному рівнях здійснюється певне втручання в господарське життя ЄС з боку Комісії Європейської співдружності, Ради Міністрів ЄС, Європейського парламенту і суду ЄС [11].

У Сполучених Штатах Америки система інституційного державного регулювання, яка досить довго ґрунтувалася на кейнсіанській моделі, змінилася на політику монетаризму і теорії «пропозиції».

У Японії має місце сегментна система державного програмування. З метою розроблення та впровадження макроекономічних проектів створена система державного інституційного програмування і регулювання, де застосовуються найновітніші методи експертних оцінок, економічного і соціального прогнозування і програмування.

У скандинавській системі державного регулювання Данії, Ісландії Норвегії, Фінляндії, Швеції поєднується приватний сегмент і ринкова конкуренція з державними інституційними програмами. Відмінність скандинавської моделі – значний ступінь соціального захисту і забезпечення національного суспільства.

Південнокорейська модель сегментного державного регулювання формується на основі державного інституційного регулювання, яке спирається на історичні, культурні та національні традиції.

У країнах зі стабільною ринковою економікою у сферу державного впливу на інфраструктуру макроекономічного середовища входить промислова політика державних інституцій. Вона спрямована насамперед на формування належних пропорцій у промисловому секторі, з урахуванням вектору захисту внутрішнього ринку від зовнішнього середовища.

У європейському просторі кожен регіон включений у свій індивідуальний кластер, який підтримує взаємозв'язки. Необхідно відмітити, що зазначені комунікації не лише на рівні «бізнес-бізнес», а й на рівні «освіта-освіта», що сприятиме розвитку у процесі глобалізації.

Провідні позиції у міжнародному макроекономічному середовищі займає лісовий кластер Фінляндії, завдяки якому, маючи в своєму розпорядженні всього 0,6% лісових ресурсів світового простору, вона забезпечує до 12% світового експорту продукції деревообробки та 27% світового виробництва паперу. Не менш важливим є досвід Австрії, в якій діють трансграничні кластери з Італією, Німеччиною, Полькою, Швейцарією, Угорщиною, що стало основою для формування центру автомобілебудування в європейському просторі.

Таким чином, зазначені та інші численні успішні приклади кластеризації показують, наскільки важливо для державної інституції підтримувати та забезпечувати наукомісткі кластери, які є конкурентоспроможними у міжнародному макроекономічному середовищі.

В умовах глобалізації міжнародного макроекономічного простору, появи нових суб'єктів міжнародної економіки, нових центрів сили, їх взаємодії і балансу, агресивної міждержавної політики недоцільно говорити про якесь неминуче послаблення ролі державної інституції в системі регулювання макроекономічного середовища. У трансформаційних умовах формуються і нові реалії, а отже, виникає інше середовище для функціонування національних економік. На наш погляд, у національному макроекономічному середовищі в умовах глобалізації необхідне запровадження жорсткої та ефективної економічної політики, яка забезпечить економічний та соціальний розвиток суспільства. Але ефективність такої політики залежить від пріоритетних напрямів системи державного регулювання розвитку національного макроекономічного середовища.

Висновки. Таким чином, функціонування державного механізму регулювання національного макроекономічного середовища є необхідною умовою розвитку ринкової економіки в умовах глобалізації. Для українських реалій масштаби сегментного державного регулювання можуть бути набагато ширшими, ніж у інших країнах європейського простору, але це не означає, що можна відкинути міжнародний досвід системи державного регулювання макроекономічного простору країни, навпаки, його потрібно всебічно досліджувати і водночас формувати певні стратегічні висновки.

Міжнародний досвід державного регулювання сегментної структури національного макроекономічного середовища може бути досить корисним у тому разі, якщо він не буде сліпо копіюватися, а буде застосовуватися з урахуванням особливостей фінансово-економічного та соціального розвитку нашої країни. У сучасних трансформаційних умовах, в умовах європейського вектору розвитку та міжнародних глобалізаційних процесів вимоги до державного регулювання сегментного складника національної економіки значно зросли. Сис-

тема державного регулювання повинна носити цілеспрямований, стратегічний та комплексний характер.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державне регулювання економіки. URL: <http://library.if.ua/book/72/5235.html>. Назва з екрана. Доступно на 24.01.2017.
2. Указ Президента України «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 року № 5/2015 // Адміністрація Президента України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>. Назва з екрана. Доступно на 24.01.2017.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2016 рік та основних макроекономічних і соціального розвитку України на 2017–2019 роки» від 05.08.2015 № 558 / Кабінет Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248397249>
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2017 рік та основних макроекономічних і соціального розвитку України на 2018 і 2019 роки» від 01.07.2016 № 399 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/399-2016-%D0%BF>
5. Україна-2014: соціально-економічна криза та пошук шляхів реформування. URL: http://old.razumkov.org.ua/upload/2014_Ekonomika_101114_NNN.pdf. Назва з екрана. Доступно на 24.02.2017.
6. Третяк Г.С. Державне регулювання економіки та економічна політика [Текст]: навч. посіб. / Г.С. Третяк, К.М. Бліщук. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. 128 с.
7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку підприємств державного сектору економіки, які мають найбільші за розміром активи» від 27.05.2015 № 600-р. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/600-2015-%D1%80>
9. Державне регулювання економіки / І. Мяхсюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залога; за ред. І. Мяхсюка. К.: АРТК «Ельга», 2000. 592 с.
10. Огляд банківського сектору / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43633516>
11. Кушнір І. Функціональний аспект державного регулювання економіки // Підприємство, господарство і право. 2008. № 8. С. 157–160.
12. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 № 1602-III (Редакція від 02.12.2012) / Відомості Верховної Ради України (ВВР). Оф. вид. № 25, 2000, ст. 1956. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>. Назва з екрана. Доступно на 24.01.2017.
13. Закон України «Про державні цільові програми» від 18.03.2004 № 1621-IV (Редакція від 02.12.2012) / Відомості Верховної Ради Укра-

їни (ВВР). Оф. вид. № 25, 2004, ст. 352. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>. Назва з екрана. Доступно на 24.01.2017.

14. Побережець О.В. Теоретико-методологічні та практичні засади дослідження системи управління результатами діяльності промислового підприємства: [моногр.] / О.В. Побережець. Херсон : Видавництво: Грін Д.С., 2016. 500 с.

15. Масленніков Є.І. Методологічні та практичні засади дослідження системи управління фінансовою стійкістю промислового підприємства [моногр.] / Є.І. Масленніков. Одеса : Прес-кур'єр, 2015. 316 с.

16. Maslennikov E.I. Strategic assessment of the financial sustainability of the industrial enterprise : / E.I. Maslennikov // Економіка: реалії часу. 2014. № 6 (16). С. 111–115. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/No6/111-115.pdf>.

17. Побережець О.В. Ідентифікація та класифікація нематеріальних активів та проблеми їх визначення: / О.В. Побережець, К.В. Іванова // Економіка: реалії часу. 2012. № 2 (3). С. 98–104. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2012/No2/98-104.pdf>.

18. Yuri V. Kovtunenکو. Commercialization and technology transfer: the processes' contents and correlation in the innovative activity of industrial enterprise [Електронний ресурс] / Svitlana V. Filyppova, Yuri V. Kovtunenکو // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. № 2(7). Одеса: ОНПУ, 2013. С. 33–38. URL: <http://www.economics.opu.ua/n3.html>

19. Ломачинська І.А. Вплив конвергенції фінансового та реального секторів на розвиток національної економіки України. / І. Ломачинська, А. Кравцова. // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2012. том 17, вип. 2. С. 139–146.